

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، ویژه‌نامه گردشگری روستایی، زمستان ۱۳۹۶

صفحات ۲۳-۴۴

سنجش نابرابری خدمات در روستاهای هدف گردشگری شهرستان فیروزآباد

ویدا علی‌یاری؛ دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
مریم شریف‌زاده*؛ استادیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۹/۲۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۱۲

چکیده

پيامد توجه گسترده به گردشگری روستایی در دهه های اخیر، برنامه‌ریزی برای جلوگیری از توسعه‌ی ناموزون مقاصد گردشگری ضروری است. این پژوهش کاربردی است و با استفاده از روش پژوهش توصیفی-تحلیلی به سطح‌بندی سه روستای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد (شامل روستاهای روزبدان، آتشکده و موشکان) پرداخته است. مبنای این پژوهش، بهره‌گیری از ۵۲ پارامتر در قالب ۱۰ شاخص اقتصادی، جمعیتی، سیاسی-اداری، آموزشی، بازرگانی و خدمات، ارتباط و حمل و نقل، بهداشتی-درمانی، خدمات زیربنایی، زیرساخت گردشگری و فرهنگی-گردشگری بوده است. تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از مدل تلفیقی موريس و تکنیک تحلیل سلسله مراتبی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، روستای موشکان و روستای روزبدان به ترتیب حائز بیشترین و کمترین میزان برخورداری از شاخص‌های توسعه گردیده است. همچنین، بیشترین نابرابری مربوط به شاخص سیاسی-اداری و کمترین نابرابری مربوط به شاخص خدمات زیربنایی بوده است. این نتایج بیانگر وجود نابرابری در توزیع امکانات و خدمات بین روستاهای هدف گردشگری این بخش و نشان‌دهنده‌ی لزوم توجه به این روستاها است.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، نابرابری روستاها، خدمات گردشگری، شهرستان فیروزآباد.

* m.sharifzadeh@yu.ac.ir

(۱) مقدمه

گردشگری به عنوان یکی از پویاترین بخش‌های در حال توسعه فعالیت‌های اقتصادی در سطح ملی و بین‌المللی (Dicevska & Simonceska, 2012: 272)، از جایگاه مهمی در ایجاد اشتغال و درآمدزایی برخوردار است (Saadat Abadi & Indumati, 2009: 176؛ سلطانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۷). بر اساس گزارش شورای جهانی مسافرت و گردشگری، در سال ۲۰۱۲، کشور ایران دارای رتبه چهارم صنعت گردشگری در خاورمیانه و رتبه ۳۶ جهانی در بین ۱۸۰ کشور بوده (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳) و موقعیتی منحصر بفرد در این صنعت کسب نموده است (Saadat Abadi & Indumati, 2009: 176). بدیهی است توسعه‌ی صنعت گردشگری در گرو توجه به زیرساخت‌های متناسب گردشگری است. این مهم، موجبات جذب سرمایه و توسعه‌ی اقتصادی منطقه (جلالی و خادم‌الحسینی، ۱۳۹۴: ۱۵۲) را فراهم آورده و بر رشد و توسعه‌ی این صنعت در منطقه اثر می‌گذارد (Jovanovic & Ulkhaq et al, 2016: 1؛ Ilic, 2016: 288). با بررسی دقیق منابع و زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگری می‌توان وضعیت موجود در منطقه را بهبود بخشید و با فراهم ساختن فرصت‌های مناسب برای جذب بیشتر گردشگر، از این صنعت حمایت نمود (Saadat Abadi & Indumati, 2009: 176). حال آنکه بی‌توجهی به این صنعت، اثرات منفی جبران‌ناپذیری بر گردشگران و جامعه‌ی میزبان دربر داشته و هزینه‌های بیشتری برای نهادهای مدیریتی تحمیل می‌نماید (بهنام‌مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸). از این رو، برنامه‌ریزی برای جلوگیری از توسعه‌ی ناموزون مقاصد گردشگری ضروری است (ضیایی و شجاعی، ۱۳۸۹: ۲۹).

استان فارس از نظر پتانسیل گردشگری (Mollaie & Gandomkar, 2011: 16)، از قطب‌های مهم و پهناور گردشگری تاریخی- فرهنگی کشور است (بهنام‌مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸؛ Mollaie & Gandomkar, 2011: 16) که سالیانه گردشگران داخلی و خارجی فراوانی را به خود جذب می‌کند (بهنام‌مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۸). این استان با فرهنگ ملی و محلی بسیار غنی، جاذبه‌های طبیعی، حیوانات بومی و پرندگان مهاجر فراوان، دارای سابقه‌ی طولانی در زمینه‌ی گردشگری است (Saadat Abadi & Indumati, 2009: 177-178) که متأسفانه از این قابلیت به خوبی استفاده نمی‌شود (Mollaie & Gandomkar, 2011: 16). از سویی این استان، دارای بیشترین جمعیت روستایی کشور پس از استان خراسان رضوی بوده است (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷).

شهرستان فیروزآباد در استان فارس و مرکز آن شهر فیروزآباد در فاصله‌ی ۱۱۷ کیلومتری کلان‌شهر شیراز واقع شده و دارای دو شهر (فیروزآباد و میمند)، دو بخش (مرکزی و میمند)، و ۵ دهستان (احمدآباد، جایدشت، پرزیتون، خواجه‌ای و دادنجان) با تعداد ۱۲۴۳۱ خانوار روستایی می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). این شهرستان دارای جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و همچنین جاذبه‌های روستایی و عشایری

فراوان است و به‌علت وجود آثار ارزشمند معماری ساسانی، از مهم‌ترین مناطق گردشگری استان فارس است (بهلولی قشقایی، ۱۳۹۳: ۱۰). بخش مرکزی این شهرستان از قطب‌های مهم گردشگری فیروزآباد است و هر سه روستای هدف گردشگری - آتشکده و موشکان (دهستان احمدآباد) و روزبدان (دهستان جایدشت) - در بخش مرکزی قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). جمعیت روستایی این بخش ۷۹۸۶ نفر می‌باشد که ۶۴/۲۴ درصد از جمعیت روستایی این شهرستان را دربردارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). پراکنش جامعه روستایی این شهرستان، لزوم توجه به سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد را نشان می‌دهد. بدیهی است، در صورت اعمال مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب در روستاهای هدف گردشگری این استان، آثار مثبت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردشگری منطقه نمود خواهد یافت و آثار منفی آن به حداقل خواهد رسید. از ابزارهای مدیریتی در برنامه‌ریزی گردشگری و همچنین دستیابی به توسعه پایدار گردشگری، سطح‌بندی مناطق نمونه گردشگری است (جلالی و خادم‌الحسینی، ۱۳۹۴: ۱۶۰؛ مطیعی لنگرودی و کاتب ازگمی، ۱۳۹۶: ۱). از این‌رو، پژوهش حاضر به بررسی توزیع خدمات و امکانات جهت تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد پرداخته است.

۲) مبانی نظری

امروزه گردشگری یکی از ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و کاهش محرومیت در چارچوب طرح‌های آمایشی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای به شمار می‌رود (مرصوصی و خدادادی، ۱۳۹۴: ۶۱) و نقش و جایگاه ویژه‌ای در توسعه مناطق جغرافیایی دارد. چراکه با تبدیل شدن یک جامعه به مقصد پایدار گردشگری، زندگی روزمره ساکنان با افزایش تعداد بازدیدکنندگان و فعالیت‌های گردشگری، بسته به مرحله توسعه گردشگری تغییر می‌یابد (Liang & Hui, 2016: 56). مفهوم "گردشگری پایدار" ریشه در مدل "چرخه حیات مقصد" باتلر داشته که اولین بار در دهه ۱۹۸۰ در زمینه توسعه گردشگری و به عنوان مفهوم ظرفیت قابل تحمل مورد بحث قرار گرفته است (Sousa, 2018: 98). بر مبنای این مدل، توسعه گردشگری دارای مراحل چندگانه: شناسایی مقصد (اکتشاف)، مشارکت ساکنین محلی در فراهم‌سازی امکانات و تسهیلات برای پذیرایی از گردشگران، رشد - توسعه (تثبیت)، اشباع، رکود، باز جوان‌سازی و تجدید حیات منطقه میزبان است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷۶؛ Skipper, 2009: 27) است. مدل چرخه عمر باتلر به شاخص تحریک داکسی^۲ (۱۹۷۵) نیز قرابت زیادی دارد. این مقیاس به توصیف تغییرات متقابل در نگرش ساکنان نسبت به مقصد گردشگری از طریق مدل مرحله‌ای باتلر می‌-

^۱ Butler's Destination Life Cycle Model

^۲ Doxey's index of irritation

پردازد. از دید داکسی نگرش ساکنان در مراحل ابتدایی توسعه مثبت می‌باشد. پس از آن زمانی که مقصد به مرحله رکود می‌رسد، نگرش ساکنان به طور فزاینده‌ای منفی‌تر می‌شود. ضعف این مدل آن است که تغییر نگرش نسبت به گردشگری را منفی فرض نموده و مشخص نمی‌کند که این اثرات منفی در کل جمعیت وجود داشته یا صرفاً مربوط به جمعیتی است که مستقیماً تحت تأثیر توسعه گردشگری قرار دارد (Skipper, 2009: 27-28). به نظر برخی محققان، هر دو شاخص باتلر و داکسی به دلیل عدم تمرکز بر جامعه میزبان، برای سنجش اثرات اجتماعی و فرهنگی مفید نمی‌باشند (Soontayatron, 2013: 30) زیرا این نظریه‌ها نشان‌دهنده تعاملات و روابط گردشگری می‌باشند و هر دو نظریه کل جامعه را همگن فرض می‌نماید (Huttasin, 2008: 179). با این حال، علی‌رغم نقص‌های بالقوه، هر دو مدل تبیین‌کننده‌ی وضعیت گردشگری در طول زمان هستند (Skipper, 2009: 28).

یکی از مباحث مهم دیگر در زمینه‌ی توسعه گردشگری، بحث عدالت/ کاهش نابرابری‌های فضایی است (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۶۵). عدالت فضایی به معنای توزیع عادلانه‌ی خدمات (نعیمی و بابائی اقدام، ۱۳۹۶: ۱۷۳) و امکانات جهت رسیدن به جامعه‌ای متوازن است و یکی از رهیافت‌های عدالت اجتماعی (پریزادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۱) و از اهداف اصلی سیاست‌های توسعه شهری و منطقه-ای در اغلب کشورها محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، باید توزیع بهینه خدمات و امکانات به گونه-ای هدایت شود که با نفع‌رسانی به همه‌ی اقشار و گروه‌های اجتماعی جامعه، عدالت اجتماعی و فضایی تحقق یابد (نعیمی و بابائی اقدام، ۱۳۹۶: ۱۷۶). تا چند سال گذشته بررسی و پژوهش‌چندانی در زمینه‌ی اصطلاح نابرابری‌های منطقه‌ای صورت نمی‌پذیرفت؛ تا جایی که جغرافی‌دانان و برنامه‌ریزان در پژوهش‌های مرتبط، از مفاهیم ترکیبی مانند عدالت ارضی، عدالت محیطی و غیره بهره می‌گرفتند (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۶۵). با این حال، امروزه برنامه‌ریزان کشورهای در حال توسعه بر این باورند که مکان-یابی خدمات و تسهیلات زیرساختی، نقشی با اهمیت در بهبود توسعه‌ی نواحی ایفا نموده و به این امر اذعان دارند که بهبود دسترسی جوامع به خدمات اساسی، ابزاری مهم در شتاب بخشیدن به توسعه‌ی منطقه‌ای به‌شمار می‌رود (بهنام‌مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹). در نقطه مقابل آن، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات به بحران‌های اجتماعی و مشکلات پیچیده فضایی خواهد انجامید (پریزادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۱). بررسی تجارب کشورهای مختلف نشان می‌دهد که هدف از انجام برنامه‌ریزی‌های فضایی و آمایشی اغلب کاهش نابرابری‌های فضایی، متوازن‌سازی رشد و مشارکت در امور ملی می‌باشد (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۷).

نابرابری فضایی امکان بروز فقر، بیکاری، حاشیه نشینی، مهاجرت و بی‌عدالتی را افزایش داده و می‌تواند به بنیان یکپارچگی ملی آسیب رسانده و مانعی اساسی در جهت پیشرفت عمومی کشور باشد.

از این رو، امروزه از دیدگاه عدالت فضایی، توسعه دیگر به معنای رشد تلقی نمی‌شود، بلکه به معنای وجود امکانات و توزیع عادلانه است. شناخت نابرابری‌ها و عدم تعادل در چارچوب محدوده‌های جغرافیایی مختلف قابل طرح بوده و لازمه گام برداشتن در این راستا، شناخت وضعیت موجود هر یک از اجزای مجموعه‌های برنامه‌ریزی، اعم از کشور، استان، شهرستان، بخش و سکونتگاه‌های شهری و روستایی و در نتیجه پی بردن به اختلاف‌ها و تفاوت‌های موجود و سیاستگذاری در جهت رفع و کاهش نابرابری‌ها در هر یک از اجزای این مجموعه است (حافظنیا و قادری حاجت، ۱۳۹۳: ۱۳۴).

یکی از گام‌های مهم این فرآیند، یافتن مکان‌های درست و متمرکز گردشگری است. بدین وسیله فرصتی برای دولت‌ها جهت بهره‌گیری از پتانسیل گردشگری مناطق فقیر و کمتر توسعه یافته، به ویژه روستاها ایجاد می‌شود. مهم‌ترین بخش از فرآیند تبیین راهبرد توسعه گردشگری، سطح‌بندی و ارزیابی مقاصد گردشگری است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷۵). در واقع، توسعه صنعت گردشگری به منظور کاستن از عدم توازن منطقه‌ای و سرزمینی و در جهت تعدیل نابرابری میان مناطق از نظر فرصت‌ها، منابع و منافع ضرورتی اساسی و اجتناب‌ناپذیر به حساب می‌آید که نیازمند راهبرد بهره‌برداری مناسب از زیرساخت‌ها است که خود وابسته به شناخت دقیق و سطح‌بندی امکانات، تأسیسات، خدمات و ظرفیت‌های موجود در هر منطقه و ناحیه است. در برنامه‌ریزی گردشگری لازم است برخوردی متفاوت و متناسب با قابلیت‌های مقصدهای گردشگری صورت گیرد و برای تعیین این امر لازم است مقصدهای گردشگری یک منطقه سطح‌بندی شوند (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۰).

سطح‌بندی نواحی گردشگرپذیر، معیاری برای تعیین مرکزیت و ابزاری در راستای واکاوی کاستی‌های زیربنایی و زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور تعدیل و رفع نابرابری‌های منطقه‌ای است (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۳). تا دهه‌ی ۱۹۹۰، در پژوهش‌های گردشگری، مطالب اندکی در مورد سطح‌بندی نواحی گردشگری منتشر شده است. لیکن در دهه‌های اخیر پژوهشگران به سطح‌بندی گردشگری در مقیاس منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و ناحیه‌ای پرداخته‌اند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱). با این حال متأسفانه تحقیقات اندکی در این زمینه صورت پذیرفته است (میرزائی، ۱۳۹۵: ۶۹). این امر ناشی از تحقق نسبی توزیع عادلانه و سطح قابل قبول شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در کشورهای توسعه یافته بوده (Yasouri, 2013: 318) حال آنکه، بر مبنای شواهد در کشورهای در حال توسعه نابرابری‌های منطقه‌ای به طرز نگران‌کننده‌ای بالا است (Noorbakhsh, 2003: 2).

از این رو، اولین گام در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای در این کشورها، شناخت وضعیت موجود یک منطقه می‌باشد (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴). چه آنکه، توسعه بیش از پیش روابط مرکز-پیرامون موجب دو قطبی شدن جذب هر چه بیشتر امکانات در یک نقطه و نابرابری منطقه‌ای شده که باعث

افزایش در میزان بیکاری، نادیده گرفتن پتانسیل‌های مناطق غیربرخوردار و مدیریت ناکارآمد می‌گردد (میرزاخانی و برندک، ۱۳۹۳: ۸۷). عدم تعادل‌ها و نابرابری‌های منطقه‌ای پیامدهای نامطلوبی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به بار می‌آورد. از جمله پیامدهای نامطلوب نابرابری‌های منطقه‌ای و تمرکز امکانات در یک یا چند منطقه استفاده بیش از حد از امکانات آن منطقه مانند منابع تجدیدناپذیر و امکانات زیربنایی (جاده، راه‌آهن، فرودگاه، انرژی برق و نیروی انسانی) و بلااستفاده ماندن ظرفیت مناطق دیگر می‌باشد. که این امر به نوبه خود موجب استهلاک امکانات و زوال منابع و تخریب محیط زیست در منطقه برخوردار و مهاجرت‌های غیرطبیعی، بروز اختلافات عمیق از نظر درآمدی و حاشیه نشینی در منطقه غیربرخوردار می‌گردد (علوی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۵-۹۴).

از آنجا که توزیع نامتوازن امکانات به توسعه‌ی نابرابر مناطق می‌انجامد، بخش وسیعی از مطالعات توسعه بر ارزیابی شاخص‌ها و مدل‌های سطح‌بندی ناظر است. بخشی از این پژوهش‌ها با معرفی نقاط قوت و ضعف مدل‌ها و رویکردهای پهنه‌بندی به واکاوی توسعه‌یافتگی به طور اعم در مناطق شهری و روستایی متمرکز شده‌اند. جدول ۱ به معرفی مدل‌های مورد کاربرد این پژوهشگران پرداخته است.

جدول شماره (۱): پهنه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی در پژوهش‌های پیشین

پژوهشگران (سال)	رویکرد پژوهشی (سطح تمرکز)	یافته
صفری و اکبری ^۱	تاپسیس (روستا)	توسعه یافتگی بخش چقانرگس و توسعه نیافتگی بخش عثمانوند استان کرمانشاه.
سورز ^۲ و همکاران، ۲۰۰۱	تحلیل عاملی و خوشه‌ای (کشور)	توسعه‌یافتگی مناطق ساحلی کشور پرتغال در قیاس با مناطق داخلی.
طلانی ^۳ ۲۰۰۳	تاکسونومی عددی و GIS (بخش)	طراحی مدل فضایی توسعه‌ی نقشه‌های اولیه ۱۳ بخش شهرستان ساوه
ژنگ ^۴ ۲۰۰۴	تحلیل رگرسیون (روستا)	کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای در نتیجه‌ی اجرای انواع سرمایه‌گذاری‌ها در مناطق کم‌تر توسعه‌یافته چین
جوئو ^۵ و همکاران ۲۰۱۳	روش تحلیل خوشه‌ای، عاملی و تکنیک‌های آماری چند متغیره (کشور)	افزایش نابرابری منطقه‌ای و وجود چهار سطح توسعه در کشور پرتغال
یاسوری ^۶ ۲۰۱۳	مدل موریس، ضریب واریانس (CV) و GIS (استان)	توسعه‌ی ناموزون این مناطق و محرومیت در بخش جدید گیلان.

¹ Safari & Akbari

² Soares

³ Talani

⁴ Zhang

⁵ Joao

⁶ Yasouri

ادامه جدول شماره (۱): پهنه‌بندی سطوح توسعه‌یافتگی در پژوهش‌های پیشین

پژوهشگران (سال)	رویکرد پژوهشی (سطح تمرکز)	یافته
اندر و ییلدریم ۱ ۲۰۱۴	AHP و وایکور (روستا)	کاهش ترافیک با انتخاب محل روستای لجستیک و در نتیجه کاهش آلودگی صوتی و هوا و کاهش هزینه‌های حمل و نقل در ترکیه
اریلی ۲ ۲۰۱۵	روش خوشه‌بندی فازی (شهرستان)	سطح‌بندی توسعه‌یافتگی ۸۱ شهرستان در کشور ترکیه از نظر توسعه‌یافتگی
شمس و رشیدی ۱۳۹۰	ضریب ناموزون موریس (شهر)	وجود تفاوت‌های فراوان در شاخص‌های مختلف پایداری محلات فرسوده شهر اسدآباد
غفاری و همکاران ۱۳۹۰	مدل گاتمن (روستا)	توزیع نامتعادل خدمات و تأسیسات در کانون‌های جاذب روستایی بخش مرکزی شهرستان بویراحمد با جایگاه مکانی - فضایی هر روستا
بختیاری و همکاران ۱۳۹۱	معیارهای چندگانه و تحلیل عاملی (شهرستان)	محرومیت شهرستان‌های بهاباد، طیس و خاتم، نیمه محرومیت بافق و ابرکوه، نیمه برخوردار تفت، صدوق و مهریز و برخوردار یزد، اردکان و میبد.
مهدوی و برنجکار ۱۳۹۲	مدل تحلیل سلسله مراتبی (AHP) (دهستان)	تأثیر بیشتر وزنی شاخص گردشگری بر تغییر کاربری اراضی دهستان‌های بندر انزلی
عنابستانی و همکاران ۱۳۹۲	مدل ضریب ویژگی و موریس (روستا)	نابرابری بین مناطق روستایی بخش میمند شهرستان فیروزآباد به لحاظ دسترسی به خدمات و امکانات
حاجی‌نژاد و همکاران ۱۳۹۳	تکنیک TOPSIS و SWOT (شهرستان)	شهرستان‌های کنگاور و اورامانات دارای بیشترین اهمیت و شهرستان اسلام‌آباد غرب صفر، دارای کم‌ترین اهمیت از منظر برنامه‌ریزی استراتژیک می‌باشند.
احمدی و همکاران ۱۳۹۳	مدل تلفیقی AHP و TOPSIS (استان)	عدم تعادل و توازن منطقه‌ای در برخورداری از تأسیسات و تسهیلات حمل و نقل جاده‌ای در کشور ایران
روستایی و همکاران ۱۳۹۳	AHP (بخش)	معرفی جنوب، غرب و جنوب غربی منطقه آزاد ارس به عنوان مطلوب‌ترین مکان برای توسعه‌ی شهری
موسوی و همکاران ۱۳۹۴	تلفیقی TOPSIS و وایکور (استان)	فرابرخورداری سنندج و فروبرخورداری دهگلان و دیواندره از شاخص‌های زیرساختی.
پیکانیپور و همکاران ۱۳۹۴	AHP (استان)	اولویت اول تا سوم منطقه‌ی نمونه‌ی گردشگری سامان، چغاخور و بازفت چهارمحال و بختیاری.
بهنام‌مرشدی و همکاران ۱۳۹۵	AHP و مدل کوپراس (استان)	شکاف فراوان در مناطق گردشگری استان فارس از لحاظ دسترسی به خدمات گردشگری.
میره‌ای و همکاران ۱۳۹۵	شاخص ناموزون موریس (استان)	شهرستان‌های خرم‌آباد و بروجرد در سطح برخوردار و شهرستان‌های پلدختر و کوهدشت در سطح غیربرخوردار از امکانات و خدمات قرار گرفته‌اند.
عنابستانی و همکاران ۱۳۹۶	تحلیل عاملی مناطق روستایی شهرستان بوئین زهره	تعامل بین جامعه میزبان و گردشگران از نقاط ضعف در توسعه گردشگری مناطق روستایی شهرستان بوئین زهره بوده است.

¹ Onder & Yildirim

² Erilli

بخشی از پژوهش‌های قبلی به واکاوی رابطه بین شاخص‌های توسعه‌ی منطقه‌ای و توسعه‌ی صنعت گردشگری پرداخته است. در این پژوهش‌ها، به وجود رابطه‌ی مثبت بین زیرساخت‌های موجود در منطقه و رونق گردشگری اشاره شده است (پاپزن و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۷؛ Jovanovic & Ilic, 2016: 288؛ موسی‌وند و ساسان‌پور، ۱۳۹۰: ۷۶؛ Ulkhaq et al, 2016: 5؛ تقوایی و صفرآبادی، ۱۳۹۰: ۲۰۷؛ کلانتری و ملک، ۱۳۹۳: ۶۸-۶۷؛ جلالی و خادم‌الحسینی، ۱۳۹۴: ۱۶۱؛ Faraji Sabokbar et al, 2014: 159؛ جدول ۲ به معرفی برخی از این‌گونه روابط پرداخته است.

جدول شماره (۲): تعیین‌کننده‌های توسعه گردشگری در پژوهش‌های پیشین

پژوهشگران	سال	یافته
فرجی سبکبار ^۱ و همکاران همکاران	۲۰۱۴	رابطه بین قدمت مناطق گردشگرپذیر و برنامه‌ریزی فضایی گردشگری روستایی در شهرستان خور و بیابانک
جوانوویک و ایلک ^۲	۲۰۱۶	تعیین رابطه بین زیرساخت‌های موجود و سطح توسعه‌ی صنعت گردشگری
اولخک ^۳ و همکاران	۲۰۱۶	رابطه بین گردشگری و کیفیت خدمات
پاپزن و همکاران	۱۳۸۹	رابطه بین امکانات رفاهی و پذیرش گردشگر در روستای حریر
موسی‌وند و ساسان‌پور	۱۳۹۰	رابطه‌ی بین جذب گردشگر و جاذبه‌های گردشگری، تبلیغات مناسب، عناصر خدماتی و زیرساخت‌های مناسب
تقوایی و صفرآبادی	۱۳۹۰	رابطه بین گسترش خدمات و امکانات زیربنایی و جذب گردشگر در شهر کرمانشاه
کلانتری و ملک	۱۳۹۳	رابطه بین زیرساخت ارتباطی و شبکه‌ی راه و توزیع جاذبه‌های گردشگری در شهرستان خور و بیابانک
جلالی و خادم‌الحسینی	۱۳۹۴	رابطه بین زیرساخت‌های گردشگری و توسعه گردشگری در استان کرمان
محمدی و احمدی	۱۳۹۶	ناپایداری ابعاد کالبدی- محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و نهادی روستای اورامان تخت

(۳) روش تحقیق

این پژوهش از نظر نوع کاربردی است و با استفاده از روش پژوهش توصیفی- تحلیلی انجام گردید. روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد شامل سه روستای روزبدان، موشکان و آتشکده بوده که طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، دارای جمعیت ۲۵۱۵ نفر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در این پژوهش با انتخاب ۵۲ پارامتر در قالب ۱۰ شاخص عام توسعه‌ی روستایی و خاص گردشگری روستایی (ارائه شده در جدول ۳) به سطح‌بندی این سه روستا پرداخته شد. داده‌های مورد نیاز از اداره جهاد کشاورزی شهرستان فیروزآباد و مراکز خدمات تابعه، سالنامه‌ی آماری سال ۱۳۹۰ و شناسنامه

¹ Faraji Sabokbar

² Jovanovic & Ilic

³ Ulkhaq

آبادی‌های ۱۳۹۰ استان فارس و همچنین با مراجعه به دهیاری‌های هر سه روستا استخراج گردید شاخص‌های مورد مطالعه در جدول ۳ آمده است.

جدول شماره (۳): شاخص‌های مورد بررسی و پارامترهای سنجش آن

شاخص	پارامترها	شاخص	پارامترها
فرهنگی - گردشگری	بوستان روستایی، فروشگاه لباس محلی، فروشگاه محصولات محلی، چادر میخی، جشنواره گردشگری، زمین ورزشی، کتابخانه	بهداشتی - درمانی	خانه بهداشت، پایگاه بهداشت روستایی، غسالخانه، سامانه جمع - آوری زباله، پزشک خانواده، بهورز.
سیاسی - اداری	شورای اسلامی روستا، دهیار، پاسگاه نیروی انتظامی، شرکت تعاونی روستایی	خدمات زیربنایی	شبکه سراسری برق، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب
آموزشی	دبستان، مدرسه راهنمایی دخترانه، نسبت جمعیت زن باسواد به جمعیت بالای ۶ سال زن، نسبت جمعیت باسواد به جمعیت بالای ۶ سال کل	زیرساخت گردشگری	شرکت صنایع دستی، قهوه خانه، کبابی و ساندویچ فروشی، سالن غذاخوری، رستوران، امکانات اقامتی، مهمانپذیر.
بازرگانی و خدمات	نمایندگی پخش نفت سفید، نمایندگی پخش سیلندر گاز، فروشگاه تعاونی، بقالی، نانوايي، قصابی، جایگاه سوخت، بانک	جمعیتی	نسبت جوانی جمعیت (نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال به کل جمعیت)، نسبت جمعیت به بخش، معکوس بعد خانوار
اقتصادی	نرخ اشتغال (نسبت جمعیت شاغل به جمعیت فعال بخش)، نرخ فعالیت عمومی جمعیت (نسبت جمعیت فعال به جمعیت ۱۰ سال و بالاتر)، معکوس بار تکفل (شاغلین تقسیم بر کل جمعیت منهای شاغلین)، نسبت واحد مسکونی به کل تعداد واحد مسکونی	ارتباط و حمل و نقل	صندوق پست، دفتر مخابرات، دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) روستایی، دسترسی عمومی به اینترنت، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی

برای تحلیل یافته‌ها از مدل تلفیقی ضریب ناموزون موریس و تکنیک AHP بهره گرفته شد. روش موریس نخستین بار در سال ۱۹۹۰ و توسط دفتر عمران سازمان ملل، جهت سطح‌بندی ۱۳۰ کشور جهان از لحاظ شاخص HDI (توسعه‌ی انسانی) به کار رفت (شمس و رشیدی، ۱۳۹۰: ۹۰). این روش، از کاربردی‌ترین و جدیدترین روش‌های تعیین سطوح توسعه‌یافتگی است که علاوه بر ساده‌تر بودن روش انجام کار، بسیاری از کارایی‌های مدل‌های تاکسونومی و اسکالوگرام را نیز در بر گرفته است (میره‌ای و همکاران، ۱۳۹۵: ۶). از آنجا که یکی از ابهامات مدل موریس عدم وزن‌دهی به شاخص‌ها است، در این پژوهش با وزن‌دهی به شاخص‌ها با استفاده از مدل AHP (با بهره‌گیری از نظر کارشناسان در نسخه ۱۱ نرم‌افزار آماری (Expert Choice) نتایج دقیقی از سطح توسعه‌یافتگی ارائه شده است.

وزن‌دهی به شاخص‌ها طی مراحل ذیل صورت پذیرفت:

مرحله اول: در ابتدا، ماتریس شاخص‌ها تشکیل شد. در این ماتریس، سطرها نشانگر مناطق مورد بررسی و ستون‌ها نشان‌دهنده شاخص است (شمس و رشیدی، ۱۳۹۰: ۹۱).

مرحله دوم: وزن‌دهی شاخص‌ها (W_i) با استفاده از مدل تحلیل سلسله مراتبی تعیین شد. با استفاده از این روش می‌توان نظرات و پیشنهادات چند کارشناس را با یکدیگر ادغام نمود و به صورت دقیق‌تری وزن شاخص‌ها را برآورد نمود (Zi-lin et al, 2014: 1844). اساس فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، مقایسه‌ی زوجی است که در آن با استفاده از رویکرد مقایسه‌ی ۹ کمیتی ساعتی، به مقایسه‌ی هر سطر نسبت به عنصر مربوط به خود در سطر بالاتر پرداخته شد. سپس، با استفاده از مقایسه‌های دوجه دو، ماتریس تناسب ایجاد گردید و اوزان حاصل شد (روستایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۶). اوزان حاصل از روش تحلیل سلسله مراتبی در اعداد هر ستون ضرب و ماتریس جدیدی به‌وجود آمد. پس از محاسبه اوزان و ضرب آن در اعداد ماتریس، شاخص‌ها دارای وزن می‌باشند:

$$\sum_{i=1}^n W_i = 1 \quad V_{ij} = \begin{bmatrix} W_1 r_{11} & \dots & W_n r_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ W_1 r_{m1} & \dots & W_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

مرحله سوم: به کمک ماتریس به‌دست آمده، میزان بیشینه و کمینه هر شاخص محاسبه شده و بدین وسیله، دامنه‌ی محرومیت مناطق حاصل می‌گردد.

مرحله چهارم: شاخص محرومیت، با استفاده از رابطه زیر به دست آمد:

$$I_{ij} = \frac{IN_{ij} - (Min)IN_{ij}}{(Max)IN_{ij} - (Min)IN_{ij}}$$

در این رابطه I_{ij} مقدار شاخص وزن گرفته‌ی ناموزون مورس برای شاخص‌های i در منطقه‌ی j است. IN_{ij} مقدار عددی وزن گرفته‌ی شاخص i در منطقه‌ی j است. $(Max)IN_{ij}$ بیشترین مقدار شاخص وزن گرفته‌ی i در منطقه‌ی j بوده و $(Min)IN_{ij}$ کم‌ترین مقدار شاخص وزن گرفته‌ی i در منطقه‌ی j است.

مرحله پنجم: در پایان جهت تعیین ارزش نهایی توسعه از رابطه‌ی زیر استفاده شد:

$$D.I. = \frac{\sum_{i=1}^n I_{ij}}{n}$$

در این رابطه، n تعداد شاخص‌های مورد مطالعه، و $D.I.$ شاخص نهایی توسعه است. هر چه این شاخص بیشتر باشد، نشان می‌دهد که منطقه توسعه‌ی بیشتری یافته و از امکانات بیشتری برخوردار است (شمس و رشیدی، ۱۳۹۰: ۹۱). برای تعیین میزان اختلاف و پراکندگی شاخص‌های مورد مطالعه در نواحی مورد مطالعه از ضریب تغییرات (C.V.) بهره گرفته شد:

$$C.V. = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}{\frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}}$$

در این رابطه، $C.V.$: مقدار ضریب تغییرات یک شاخص، x_i : مقادیر شاخص در یک گروه، \bar{x} : میانگین همان شاخص، و N : تعداد مناطق است و هر چه مقدار $C.V.$ بیشتر باشد، نابرابری در آن شاخص بیشتر است (شکور و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۰).

۴ یافته‌های تحقیق

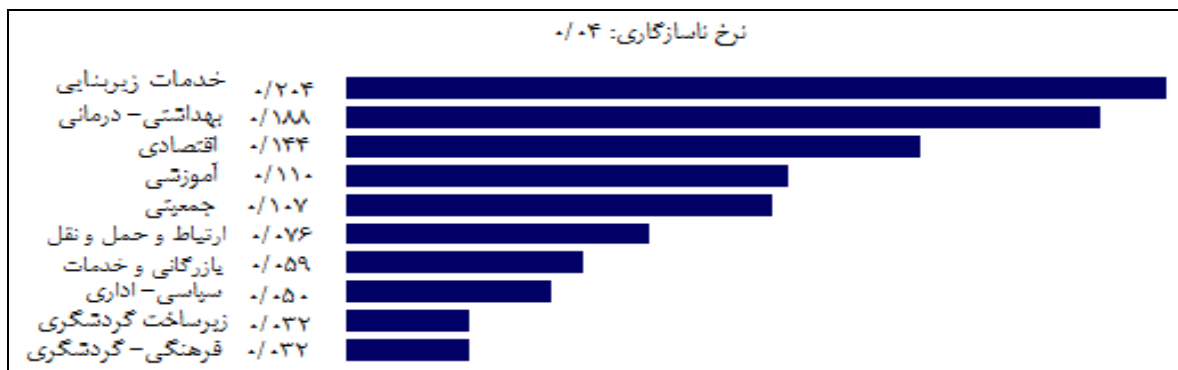
برای انجام آزمون تحلیل سلسله مراتبی، پس از ورود داده‌ها به نرم‌افزار EC، درخت تصمیم‌گیری برای تعیین اهمیت نسبی معیارها (شاخص‌های توسعه) ترسیم شد. سپس، ارزش شاخص‌های معیارهای زوجی در مقایسه با یکدیگر از طریق ماتریس مقایسه زوجی معیارهای تصمیم‌گیری تعیین گردید (جدول ۴). اعداد درون خانه‌های ماتریس، نشانگر تفاوت وزن معیارها بوده است؛ به نحوی که عدد ۱ بیانگر وزن یکسان دو معیار بوده و اعداد دیگر نشان دهنده اهمیت (یا ارجحیت) بیشتر معیاری بوده که در ردیف اول ماتریس قرار گرفته است. به عنوان مثال در جدول شماره ۴ عدد ۳ نشان‌دهنده‌ی وزن (اهمیت) بیشتر شاخص آموزشی - فرهنگی نسبت به شاخص خدمات فرهنگی گردشگری است.

جدول شماره (۴): ماتریس مقایسه زوجی ارزش شاخص‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی

شاخص*	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱	۱	۳	۲	۰/۳۳	۰/۵	۳	۰/۵	۱	۳
۲	۰/۳۳	۱	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۳
۳	۰/۵	۳	۱	۰/۲۵	۰/۳۳	۲	۰/۵	۰/۵	۲
۴	۲	۴	۳	۱	۱	۴	۲	۳	۴
۵	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۱	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۵
۶	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲۵	۱	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۵
۷	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۳۳	۱	۰/۳۳	۰/۳۳
۸	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳
۹	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۳۳

* شاخص‌های توسعه به ترتیب (۱) شاخص آموزشی - فرهنگی، (۲) خدمات فرهنگی گردشگری، (۳) ارتباط و حمل و نقل، (۴) امکانات زیربنایی، (۵) بهداشتی - درمانی، (۶) سیاسی و اداری، (۷) اقتصادی، (۸) جمعیتی و (۹) بازرگانی و خدمات / منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

بر این مبنا، در شکل ۱ درجه‌ی اهمیت معیارها تعیین شده است. یافته‌های درج شده در این شکل، شمای قیاسی اهمیت معیارهای (شاخص‌های ده‌گانه) مبتنی بر هدف را به تصویر کشیده است. طبق نتایج قابل رؤیت در این شکل، شاخص زیربنایی با وزن ۰/۲۰۴ دارای بیشترین اهمیت نسبی و شاخص خدمات فرهنگی - گردشگری با وزن ۰/۰۳۲ دارای کم‌ترین میزان اهمیت است. نرخ ناسازگاری شاخص - های مورد مطالعه، نشانگر قابل اعتماد بودن ارزیابی‌ها و سازگاری معیارها با هدف و گزینه‌ها است.

شکل شماره (۱): اوزان تعیین شده برای هر شاخص

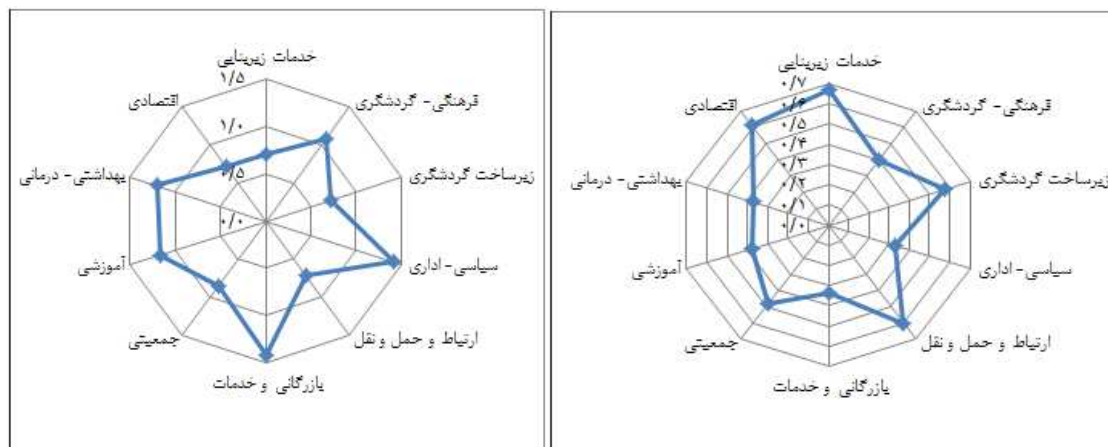
در جدول ۵ ضرایب توسعه‌یافتگی هر سه روستای هدف گردشگری بخش مرکزی فیروزآباد نشان داده شده است. بر مبنای یافته‌های این جدول ضریب توسعه‌یافتگی در بین نواحی روستایی هدف گردشگری بخش مرکزی فیروزآباد با استفاده از تلفیق روش موریس و AHP، برای روستای آتشکده ۰/۵۶۸ (بالترین رتبه) و روستای روزبدان ۰/۲۹۴ (پایین‌ترین ضریب توسعه‌یافتگی) بوده که نشان‌دهنده‌ی عدم تعادل فضایی در روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی این شهرستان است.

جدول شماره (۵): ضریب شاخص توسعه‌ی روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی فیروزآباد

رتبه	شاخص نهایی توسعه	شاخص‌های توسعه*										روستا
		۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۱	۰/۵۷	۱/۰	۰/۰	۰/۴	۱	۰/۰	۰/۱	۱	۱	۱	۰/۱	آتشکده
۲	۰/۵۶	۰/۰	۱/۰	۰/۰	۰/۹	۱/۰	۱/۰	۰/۰	۰/۸	۰/۰	۱/۰	موشکان
۳	۰/۲۹	۰/۷	۰/۰	۱/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱/۰	۰/۰	۰/۲	۰/۰	روزبدان

* شاخص‌های دهگانه جدول ۴ / منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

بررسی ضرایب اختلاف شاخص‌های مورد مطالعه بیانگر آن است که شاخص "سیاسی - اداری" و "بازرگانی و خدمات" با اختلاف ۱/۴۱۴ دارای بیشترین و شاخص "خدمات زیربنایی" با ضریب اختلاف ۰/۷۰۷ دارای کم‌ترین میزان نابرابری و عدم تعادل در توزیع امکانات و خدمات است (شکل ۲- الف).

شکل شماره (۲): الف - ضریب اختلاف شاخص‌های توسعه‌یافتگی (سمت راست) و ب - سطح توسعه‌یافتگی (سمت چپ) روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد

در روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد میزان توسعه‌یافتگی شاخص‌های "زیرساخت گردشگری ۰/۵۸"، "خدمات زیربنایی ۰/۶۷"، "ارتباط و حمل و نقل ۰/۶۰" و "اقتصادی ۰/۶۲" بالاتر از حد متوسط و شاخص‌های "فرهنگی - گردشگری ۰/۴۰"، "سیاسی - اداری ۰/۳۳"، "بهداشتی - درمانی ۰/۳۷"، "آموزشی ۰/۳۸"، "جمعیتی ۰/۴۸" و "بازرگانی و خدمات ۰/۳۳" در حد ضعیفی است. همان گونه که در نمودار عنکبوتی مشهود است، بیشترین امکانات این منطقه به ترتیب مربوط به "خدمات زیربنایی" و کمترین امکانات مربوط به ابعاد "سیاسی - اداری" و "بازرگانی و خدمات" است (شکل ۲-ب).

در جدول ۶ تنوع جاذبه‌های موجود در مناطق روستایی مورد بررسی نشان داده شده است. با استفاده از نتایج تفاضل رتبه‌ی جاذبه‌های گردشگری و توسعه‌یافتگی هر بخش، می‌توان اولویت‌های توجه و سرمایه‌گذاری در روستاهای مورد بررسی را محاسبه نمود. کوچک‌ترین عدد حاصل از تفاضل نشان‌دهنده‌ی اولویت بیشتر برای سرمایه‌گذاری و تخصیص بودجه است. بر این اساس، نتایج حاصل از تفاضل جاذبه‌های گردشگری با توسعه‌یافتگی نشان داد که توزیع امکانات به نسبت جاذبه‌ی گردشگری به درستی صورت پذیرفته است و روستای آتشکده که دارای جاذبه‌های گردشگری بیشتری است، از امکانات و خدمات بیشتری برخوردار است. با توجه به حصول اعداد مشابه برای اولویت سرمایه‌گذاری به طور منطقی، حجم جمعیتی روستا ملاک تعیین اولویت قرار می‌گیرد. با استفاده از نتایج تفاضل رتبه جمعیتی و توسعه‌یافتگی هر بخش، می‌توان اولویت‌های توجه و سرمایه‌گذاری در روستاهای مورد بررسی را محاسبه نمود. بدیهی است کمینه امتیاز حاصل از این تفاضل، نشان‌دهنده‌ی اولویت بالاتر جهت سرمایه‌گذاری و تخصیص بودجه است. بر مبنای یافته‌های تحقیق، روستای روزبدان نسبت به روستای موشکان و آتشکده دارای بیشترین تفاضل رتبه‌ی جمعیتی با توسعه‌یافتگی روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد است. از این رو می‌توان گفت این روستا دارای نابرابری در توزیع امکانات و خدمات به نسبت جمعیت بوده و بایستی در اولویت سرمایه‌گذاری قرار گیرد.

جدول شماره (۶): تفاضل رتبه‌ی جاذبه‌های گردشگری با شاخص نهایی توسعه‌یافتگی

رتبه	تفاضل رتبه جمعیتی	تفاضل رتبه جاذبه گردشگری	تنوع جاذبه	بهره‌مندی از جاذبه گردشگری*				روستا
				طبیعی	تاریخی	ژئوتوریسم	عشایری	
۲	۱	۰	۳	✓	-	-	✓	موشکان
۱	-۲	۰	۲	✓	-	-	-	روزبدان
۲	۱	۰	۵	✓	✓	✓	✓	آتشکده

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

یافته‌های پژوهش مشخص می‌سازد که متوسط توسعه‌یافتگی از لحاظ شاخص‌های مورد بررسی در روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد برابر ۰/۴۸ است. این امر نشان می‌دهد روستاهای مورد مطالعه در وضعیت نیمه‌برخوردار از لحاظ شاخص‌های مورد بررسی قرار دارد. در این میان روستای روزبدان در قیاس با دو روستای دیگر در وضعیت نامناسب‌تری قرار گرفته است. بررسی موقعیت فضایی روستاهای مورد بررسی از نظر دسترسی به راه‌های ارتباطی نشان می‌دهد، راه‌های ارتباطی نقش بسزایی در توسعه‌یافتگی روستا و جذب گردشگر دارد.

جدول شماره (۷): بررسی وضعیت راه‌های ارتباطی روستاهای هدف گردشگری

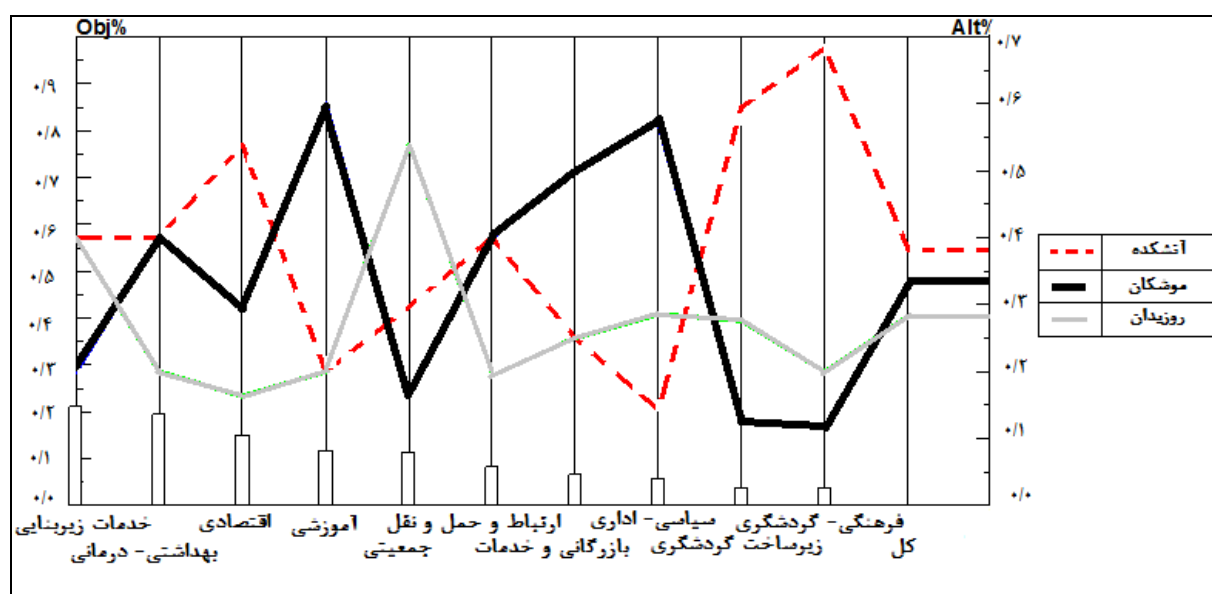
شاخص نهایی توسعه	جمعیت	موقعیت	محور ارتباطی	فاصله تا مرکز		روستا
				استان	شهرستان	
۰/۵۷	۷۳۴	کوهستانی	شیراز- فیروزآباد	۹۵ کیلومتر	۵ کیلومتر	آتشکده
۰/۵۶	۵۶۶	جلگه	جم- عسلویه	" ۱۲۹	" ۱۲	موشکان
۰/۲۹	۱۰۶۷	جلگه	فیروزآباد- جایدشت	" ۱۳۱	" ۴	روزبدان

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶

این نتیجه با یافته‌های پژوهش حاجی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵: ۳۵۸) در روستاهای دهستان دلفارد، نتایج پژوهش توکلی و رستمی (۱۳۹۲: ۷۶) در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان تکاب، یافته‌های پژوهش صیدایی و همکاران (۱۳۹۵: ۷۸) در بخش مرکزی شهرستان ایرانشهر و همچنین یافته‌های پژوهش سادات سعیده زرابادی و طباطبایی (۱۳۹۳: ۴۶۱) در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان دماوند هم‌خوانی دارد.

از مقایسه موقعیت طبیعی روستا در جدول ۷ نیز مشهود است که روستاهای موشکان و روزبدان که دارای شرایط محیطی یکسان جلگه‌ای است، از لحاظ میزان برخورداری و سطح توسعه‌یافتگی تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای با یکدیگر دارد. این یافته با نتایج پژوهش موسی‌پورمیاندهی و استعلاجی (۱۳۸۹: ۱۱۹) در نواحی روستایی شهرستان بندرانزلی و پژوهش رضوانی و صحنه (۱۳۸۴: ۲۱) دهستان‌های شهرستان- های آق قلا و بندرترکمن هم‌خوانی دارد. همچنین بر مبنای یافته‌ها، در روستاهای مورد مطالعه، بین

جمعیت و توسعه‌یافتگی روستا رابطه‌ی معکوس وجود دارد که این یافته با نتایج پژوهش توکلی و رستمی (۱۳۹۲: ۷۵) تحت عنوان پایداری سکونتگاه‌های روستایی شهرستان تکاب هم‌خوانی ندارد. سنجش حساسیت هریک از سه روستا نسبت به تغییر اولویت سرمایه‌گذاری در معیارهای توسعه بر اساس آزمون تحلیل حساسیت در شکل ۳ نشان می‌دهد که با تغییر اولویت سرمایه‌گذاری در هر یک از معیارهای توسعه در هر روستا، چه تغییری در دو روستای دیگر به وجود می‌آید.

شکل شماره (۳): مقایسه‌ی سطوح توسعه‌یافتگی روستاهای هدف گردشگری شهرستان فیروزآباد

(۵) نتیجه‌گیری

در این پژوهش با استفاده از ۵۲ پارامتر در قالب ۱۰ شاخص اقتصادی، جمعیتی، سیاسی-اداری، آموزشی، بازرگانی و خدمات، ارتباط و حمل و نقل، بهداشتی-درمانی، خدمات زیربنایی، زیرساخت گردشگری و فرهنگی-گردشگری به سطح‌بندی نواحی روستایی هدف گردشگری شهرستان فیروزآباد پرداخته شد. با توجه به نتایج، روستای آتشکده دارای بیشترین و روستای روزبدان کمترین میزان برخورداری از شاخص‌های عام توسعه‌ی روستایی و شاخص‌های توسعه‌ی گردشگری روستایی است.

نتایج حاصل از بررسی ضریب تغییرات مدل موريس نشان داد که بیشترین نابرابری مربوط به شاخص سیاسی-اداری و بازرگانی و خدمات (۱/۴۱) و کمترین نابرابری مربوط به شاخص خدمات زیربنایی (۰/۷۰۷) است. این نتایج بیانگر وجود نابرابری در توزیع امکانات و خدمات بین روستاهای هدف گردشگری این بخش و نشان‌دهنده‌ی لزوم توجه به این روستاها است. با توجه به نتایج به‌دست آمده پیشنهاد می‌شود بیشترین سرمایه‌گذاری در بعد سیاسی-اداری، بازرگانی-خدمات صورت پذیرد.

از آنجا که با توزیع عادلانه‌ی امکانات و خدمات در این نواحی می‌توان توسعه‌ی گردشگری را ارتقاء بخشید، ضروری است تا برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بیشترین تمرکز خود را بر این سه روستا به‌ویژه روستای روزبدان که غیربرخوردارترین آنان است، معطوف دارند و ضمن شناسایی پتانسیل‌های ناشناخته گردشگری روستایی، امکانات آموزشی- فرهنگی، بهداشتی- درمانی، اقتصادی و گردشگری را تقویت نمایند.

از مهم‌ترین فعالیت‌های گردشگری در این روستا تولید صنایع دستی است به‌گونه‌ای که هدف اصلی بسیاری از مسافران و گردشگران روستایی، خرید صنایع دستی از این روستا است. علی‌رغم مهارت فراوانی که اهالی این روستا در زمینه‌ی صنایع دستی دارند، بیشترین درصد بیکاران در روستاهای مورد بررسی وجود دارد؛ این در حالی است که این صنعت پس از کشاورزی و دامداری مهم‌ترین منبع درآمد روستاییان تلقی می‌گردد.

از آنجا که روستای روزبدان از لحاظ کشاورزی و دامداری عملکرد مناسبی ندارد، اولویت ایجاد مشاغل مرتبط با صنایع دستی در این روستا جهت اشتغال‌زایی زنان روستایی و صادرات صنایع دستی به خارج از کشور پیشنهاد می‌گردد. همچنین ضرورت توجه به مدیریت گردشگری در روستای آتشکده که دارای جاذبه‌های فراوان و گردشگران بیشتری نسبت به دیگر روستاها است، حس می‌شود. این روستا دارای بیشترین تنوع جاذبه (جاذبه‌ی تاریخی، عشایری، طبیعی، گردشگری روستایی، ژئوتوریسم) است؛ اما از بهره‌مندی از سرمایه‌گذاری‌های توسعه باز مانده است. لازم به توضیح است بسیاری از امکانات زیرساختی و فرهنگی توسعه در این منطقه به واسطه سرمایه‌گذاری خصوصی فراهم شده است. همچنین با توجه به پتانسیل‌های روستای موشکان و منتفع شدن از امکان حمل و نقل از طریق محور جم- عسلویه و برخورداری از تعداد مسافران و گردشگران بیشتر، ضروری است تا به گسترش زیرساخت‌های گردشگری جهت جذب هر چه بیشتر گردشگران اقدام گردد. در این راستا ضروری است که:

- با توجه به اینکه فعالیت زنان روستایی این روستاها (به‌خصوص روستای روزبدان) غالباً صنایع دستی بوده، روشن است این نیروی کار، توانایی سازمان‌دهی در کارگاه‌های صنایع دستی را دارد. از این رو، احداث کارگاه قالی‌بافی و گلیم‌بافی توصیه می‌گردد.
- با توجه به اینکه اقتصاد اکثر روستاییان، بر مبنای درآمد حاصل از گردشگری است، توجه به توسعه و گسترش گردشگری از راهبردهای اساسی است.
- با توجه به اینکه شغل اکثر روستاییان روستای موشکان کشاورزی است، ارائه و استقرار خدمات نرم و سخت در زمینه‌ی صنایع تبدیلی، تعاونی دامداری و بانک‌های کشاورزی توصیه می‌گردد.
- ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی گردشگری در مسیر روستا و یا خود روستا و ایجاد غرفه‌های صنایع دستی و غذاهای محلی در روستای موشکان و روزبدان نیز از دیگر اقدامات بسترساز توسعه منطقه است.

- با توجه به فراوانی تردد خودرو و ایجاد ترافیک در روستای آتشکده و همچنین با توجه به پیشروی خانه‌ها به نزدیکی کاخ اردشیر بابکان، در نظر گرفتن فضایی جهت ایجاد پارکینگ در نزدیکی این بنای تاریخی ضروری است.

۶ منابع

- احمدی، بهمن، محمد دادگر و سجاد ربیعی، (۱۳۹۳)، سطح‌بندی میزان توسعه‌یافتگی استان‌های کشور بر مبنای شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای با استفاده از تلفیق تکنیک‌های AHP و TOPSIS، آمایش محیط، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۷۵-۹۷.
- بختیاری، صادق، مجید دهقانی‌زاده و علی‌رضا رعیتی، (۱۳۹۱)، سنجش وضعیت توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان یزد با بهره‌گیری از رویکردهای تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه و تحلیل عاملی، برنامه‌ریزی و بودجه، سال هفدهم، شماره ۳، صص ۱۵۹-۱۳۱.
- بهلولی‌قشقای، کاوه، ۱۳۹۳، فیروزآباد و رؤیای توسعه، کتاب سبز، صص ۱۰۹-۱.
- بهنام‌مرشدی، حسن، داریوش احمدی، حسنعلی فرجی‌سبکبار و محمدرضا رضوانی، (۱۳۹۵)، پهنه‌بندی فضایی کانون‌های گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ششم، شماره پیاپی ۲۱، صص ۳۰-۱۷.
- پاپزن، عبدالحمید، پرستو قبادی، کیومرث زرافشانی و شهپر گراوندی، (۱۳۸۹)، مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستایی با استفاده از نظریه بنیانی (مورد: روستای حریر، استان کرمانشاه)، نشریه پژوهش‌های روستایی، سال اول، شماره ۳، صص ۵۲-۲۵.
- پریزادی، طاهر، سیده فرشته حسینی و حسین بهبودی مقدم، (۱۳۹۵)، تحلیل نابرابری‌های فضایی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی. مطالعه موردی: شهر مریوان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۹۱-۱۰۲.
- پیکانپور، پروانه، مهسا بزرگی و مهسا معین، (۱۳۹۴)، استفاده از روش AHP جهت سطح بندی مناطق نمونه گردشگری مطالعه موردی: مناطق نمونه گردشگری بافت، چغاخور و سامان در استان چهارمحال و بختیاری، کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، مالزی، صص ۱۳-۱.
- تقوایی، مسعود و اعظم صفرآبادی، (۱۳۹۰)، مدیریت گردشگری شهری با تأکید بر برنامه‌ریزی فضاهای شهری جاذب گردشگر (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال سوم، شماره ۹، صص ۲۰۷-۱۸۳.
- تقوایی، مسعود، احمد تقدیسی و محمدرضا بسحاق، (۱۳۹۰)، تعیین جایگاه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان فارس در شاخص‌های اصلی بخش کشاورزی، مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی، شماره ۲، صص ۴۰-۲۵.
- توکلی، جعفر و بهزاد رستمی، (۱۳۹۲)، پایداری سکونتگاه‌های روستایی شهرستان تکاب، فصلنامه روستا و توسعه، سال شانزدهم، شماره ۲، صص ۸۳-۶۳.

- جلالی، محبوبه و احمد خادم‌الحسینی، (۱۳۹۴)، سطح‌بندی مناطق نمونه گردشگری در استان کرمان، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۷، صص ۱۶۲-۱۵۱.
- حاجی‌نژاد، علی، ابوذر پایدار و حبیب‌الله بیاد، (۱۳۹۵)، تحلیل روند تغییرات و تحولات روستاهای دهستان دلفارد با تأکید بر نقش شهر جیرفت، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال هفتم، شماره ۲، صص ۳۶۱-۳۴۴.
- حاجی‌نژاد، علی، زهرا تقی‌زاده و دانا رحیمی، (۱۳۹۳)، اولویت‌بندی قطب‌های گردشگری و تدوین راهبردهای توسعه گردشگری منطقه‌ای با استفاده از تکنیک TOPSIS و SWOT، مطالعه‌ی موردی: استان کرمانشاه، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال چهارم، شماره ۷، صص ۵۶-۳۳.
- حافظ‌نیا، محمدرضا و مصطفی قادری حاجت، (۱۳۹۳)، بی‌عدالتی فضایی و مخاطرات انسانی (مطالعه‌ی موردی: استان سیستان و بلوچستان)، دانش مخاطرات، سال اول، شماره ۲، صص ۱۴۸-۱۳۱.
- رضایی، محمدرضا، صادق مختاری، و لیلا کشتکار، (۱۳۹۴)، ارائه‌ی مدلی تلفیقی جهت اولویت‌بندی زیرساخت‌های توسعه‌ی گردشگری مطالعه‌ی موردی: شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال ششم، شماره بیست و دوم، صص ۱۷-۱.
- رضوانی، محمدرضا و بهمن صحنه، (۱۳۸۴)، سنجش سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی با استفاده از روش منطق فازی مطالعه‌ی موردی: دهستان‌های شهرستان‌های آق‌قلا و بندر ترکمن، فصلنامه روستا و توسعه، سال هشتم، شماره ۳، صص ۳۲-۱.
- روستایی، شهریور، اکبر اصغری زمانی و علی زلفی، (۱۳۹۳). پهنه‌بندی زمین برای توسعه‌ی شهری بخش مرکزی منطقه‌ی آزاد ارس با استفاده از مدل AHP، جغرافیا و برنامه‌ریزی، شماره ۴۷، صص ۱۶۹-۱۴۹.
- سلطانی، زهرا، صدیقه کیانی و احمد تقدیسی. (۱۳۹۲). نقش اکوتوریسم در فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد (نمونه‌ی موردی: شهرستان خوانسار)، تحقیقات جغرافیایی، سال بیست و هشتم، شماره ۴، صص ۱۵۱-۱۳۷.
- سادات سعیده زرآبادی، زهرا و سوده سادات طباطبایی، (۱۳۹۳)، ساماندهی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان دماوند بر اساس شاخص‌های شبکه‌ی منطقه‌ای (با بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس)، پژوهش‌های روستایی، سال پنجم، شماره ۲، صص ۴۶۶-۴۴۵.
- شکور، علی، علی شمس‌الدینی، اعظم زارع و فضل‌اله کریمی، (۱۳۹۲)، تحلیلی بر درجه توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان مرودشت با استفاده از مدل موریس و ضریب اختلاف، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال دوم، شماره ۴، صص ۷۴-۴۹.
- شمس، مجید و غلامرضا رشیدی، (۱۳۹۰)، ارزیابی شاخص‌های پایداری در محلات فرسوده شهر اسدآباد با بهره‌گیری از ضریب ناموزون موریس، چشم‌انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)، شماره ۱۴، صص ۱۰۶-۸۸.
- صیدایی، سید اسکندر، هادی راستی و آذر ساجده آذر، (۱۳۹۵)، تحلیل میزان توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ایرانشهر)، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، سال یازدهم، شماره ۳۴، صص ۸۳-۶۷.
- ضیایی، محمود و مسلم شجاعی، (۱۳۸۹)، سطح‌بندی مقصدهای گردشگری: واکاوی مفهومی نو در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری، فصلنامه مطالعات گردشگری، شماره ۱۳، صص ۴۶-۲۵.

- علوی، سید علی، محمد غراوی و سلمان فیضی، (۱۳۹۲)، تحلیل نابرابری منطقه‌ای استان گلستان با رویکرد عدالت اجتماعی، پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، شماره ۵، صص ۹۰-۱۰۴.
- عنابستانی، علی‌اکبر، مجتبی روستا، اصغر آوریده و محمد صیادی‌آبگلی، (۱۳۹۲)، مقایسه‌ی تطبیقی سطح برخورداری سکونتگاه‌های روستایی با استفاده از مدل ضریب ویژگی و موریس (مطالعه موردی: بخش میمند- شهرستان فیروزآباد)، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، سال ۶، شماره ۱۹، صص ۹۹-۱۱۹.
- عنابستانی، علی‌اکبر، جمشید عینالی و احمد رومیانی، (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر رضایت گردشگران از فضای گردشگری روستایی در ناحیه خرقان شهرستان بوئین زهرا، فصلنامه‌ی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، شماره ۲، پیاپی ۲۰، صص ۱۷۲-۱۵۵.
- غفاری، سید رامین، محمود مرادی و داوود نیک‌بخت، (۱۳۹۰)، سطح‌بندی و برنامه‌ریزی فضاهای گردشگری روستایی بخش مرکزی شهرستان بویراحمد، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۹۷-۱۱۸.
- عنابستانی، علی‌اکبر، مجتبی روستا، سید عبدالرضا محمدی و سجاد رفیعیان، (۱۳۹۴)، تحلیل فضایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی، نمونه: بخش سیمکان شهرستان جهرم، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۸۵-۱۰۰.
- فرجی سبکبار، حسنعلی، محمدرضا رضوانی، حسن بهنام مرشدی و حسین روستا، (۱۳۹۳)، سطح بندی فضایی محوره‌های گردشگری استان فارس بر مبنای خدمات و تسهیلات گردشگری، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۵۸۶-۵۶۱.
- قاسمی، علی، مهرداد نوابخش و پرویز کردوانی، (۱۳۹۶)، اولویت‌بندی مقاصد گردشگری پیرامونی کلان-شهرها، مورد: حومه‌های بیلاقی شمال تهران، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، شماره ۲، صص ۱۷۳-۱۸۷.
- کاظمی، ابوطالب، حسین یغفوری، مهسا کلانترزاده و داود حاتمی، (۱۳۹۳)، مقایسه اثرگذاری توریسم بر رشد اقتصادی در ایران و ترکیه، فصلنامه فضای گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۱۷-۱.
- کلانتری، محسن و مرضیه ملک، (۱۳۹۳)، تحلیل فضایی و سطح‌بندی جاذبه‌های گردشگری و زیرساخت ارتباطی و شبکه‌ی راه در مناطق کویری ایران (مطالعه موردی: شهرستان خور و بیابانک)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال پنجم، شماره ۱۷، صص ۷۰-۵۳.
- محمدی، سعدی و عبدالمجید احمدی، (۱۳۹۶)، تحلیل پایداری گردشگری در روستای اورامان تخت شهرستان سروآباد، فصلنامه‌ی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، شماره ۳، پیاپی ۲۱، صص ۸۱-۱۰۰.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، قابل دسترسی در www.amar.org
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، شناسنامه آبادی ایران، قابل دسترسی در www.amar.org
- مرصوصی، نفیسه و رضا خدادادی، (۱۳۹۴)، اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری استان زنجان در راستای توسعه منطقه‌ای با استفاده از مدل ویکور و تاپسیس، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ششم، شماره ۱، صص ۷۲-۵۹.

- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و زهرا کاتب ازگمی، (۱۳۹۶)، پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندر انزلی: مورد دهستان لیچارکی حسن‌رود، فصلنامه‌ی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، شماره ۳، پیاپی ۲۱، صص ۱۶-۱.
- موسوی، میرنجف، محمد ویسیان، سمیه محمدی حمیدی و مهناز اکبری، (۱۳۹۴)، بررسی و اولویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه‌ی گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان)، گردشگری شهری، سال دوم، شماره ۱، صص ۳۱-۱۷.
- موسی‌پورمیاندهی، پری و علی‌رضا استعلاجی، (۱۳۸۹)، تحلیلی بر سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی شهرستان بندر انزلی با تأکید بر مدل متغیرهای استاندارد شده، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی- پژوهشی، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۱۳۵-۱۱۹.
- موسی‌وند، جعفر و فرزانه ساسان‌پور، (۱۳۹۰)، ارزیابی نقش زیرساخت‌های شهری جهت تعیین قطب گردشگری با استفاده از مدل‌های TOPSIS و AHP (مطالعه موردی: استان مازندران)، فصلنامه‌ی جغرافیایی فضای گردشگری، سال اول، شماره ۱، صص ۸۲-۶۳.
- مهدوی، مسعود و افسانه برنجکار، (۱۳۹۲)، سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان بندرانزلی بر اساس تغییرات کاربری اراضی روستایی (با استفاده از مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی AHP)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال سوم، شماره ۱۲، صص ۶۰-۴۹.
- میرزاخانی، بهاره، فرهاد برندک، (۱۳۹۳)، سطح‌بندی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان اردبیل، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال سوم، شماره یازدهم، صص ۹۰-۷۹.
- میرزائی، زهرا، (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر زیرساخت‌های گردشگری روستایی بر میزان جذب گردشگر روستایی انی سفلی شهرستان گرمی. تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال دوم، شماره ۴، صص ۸۷-۶۷.
- میره‌ای، محمد، عارفی، مسلم و آیت رشنوفر، (۱۳۹۵)، پژوهشی بر توسعه‌یافتگی و نابرابری‌های آن در استان لرستان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۱۶-۱.
- نظم‌فر، حسین، علی عشقی چهاربرج و انور امان‌اله‌پور، (۱۳۹۵)، رتبه‌بندی شهرستان‌های استان مازندران بر اساس زیرساخت‌های گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیار، فصلنامه‌ی فضای گردشگری، سال چهارم، شمار ۲۰، صص ۱۱۹-۹۹.
- نعیمی، کیومرث، فریدون بابائی اقدم، (۱۳۹۶)، شهر و عدالت فضایی؛ تحلیلی بر پراکنش خدمات عمومی شهری در نواحی بیست و دوگانه شهر سمنان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه گلستان، سال هفتم، شماره ۲۳: ۱۸۶-۱۷۳.
- Dicevska, S. and Simonceska, L., (2012), **The economic and social impact on tourism development**, Tourism and Hospitality Management, Conference Proceedings, pp. 272-280.
- Erilli, N., (2015), **Socioeconomic development index ranking calculations of cities with fuzzy clustering method: Case of Turkey**, Theoretical and Applied Economics, Vol. 1, No.602, pp. 215-226.
- Faraji Sabokbar, H., Salmani, M., Ghassabi, M.J., Khalvati, F. and Ashournejad, Q., (2014), **Spatial planning of rural tourism with MAPPAC technique. Case study Khur and**

- Biabanak County**, (Iran). AlmaTourism. Journal of Tourism, Culture and Territorial Development, Vol. 5, No. 10, pp. 148-161.
- Joao, O., Maria, M. and Carlos, M., (2003), **A multivariate methodology to uncover regional disparities: A contribution to improve European Union and government decisions**, European Journal of Operational Research, 145, pp. 121-135.
 - Jovanovic, S. and Ilic, I., (2016), **Infrastructure as important determinant of tourism development in the countries of Southeast Europe**, Ecoforum, Vol. 5, No. 8, pp. 288-294.
 - Mollaie, F. and Gandomkar, A., (2011), **The application of GIS in locate (determining) the best tourist times and destinations of Fars province**, 2nd International Conference on Business, Economics and Tourism Management, IPEDR, vol.24 (2011) IACSIT Press, Singapore, pp. 16-19.
 - Onder, E. and Yildirim, B., (2014), **Vikor method for ranking logistic villages in Turkey**, Yonetim Ve Economic Arastirmalari Dergisi, 23, pp. 293-314.
 - Saadat Abadi, M. and Indumati, S., (2009), **Facility level offered to tourists visiting Fars province in Iran**, World Leisure Journal, Vol. 51, No. 3, pp 176-183.
 - Safari, M. and Akbari, A., (2014), **Analysis of the rate of development of Kermanshah districts villages based on TOPSIS**, International Journal of Asian Social Science, 2014, Vol. 4, No. 8, pp. 956-965.
 - Soares, J.O., Marqus, M.M.L. and Monteiro, C.M.F., (2003), **A multivariate methodology to uncover regional disparities: A contribution to improve European Union and governmental decisions**, European Journal of Operational Research, 145, pp. 121-135.
 - Talani, Gh.R., (2003), **Rural area selection system for development, International institute for geo-information science and earth observation enschede**, the Netherlands. M.Sc. thesis, ITC University, pp. 1-69.
 - Ulkhaq, M.M., Akshintia, P.Y., Nartadhi, R.L and Susatyo Nugroho, W.P.,(2016), **Assessing sustainable rural community tourism using the AHP and TOPSIS approaches under Fuzzy environment**, Vol. 68, The 3rd International Conference on Industrial Engineering and Applications (ICIEA 2016), pp. 1-5.
 - Yasouri. M., (2013), **The study of regional disparity status in Guilan province**, Environmental Research, Vol. 4, No. 9, pp. 318-325.
 - Zhang, X., and Shenggen, F, (2004), **Public investment and regional inequality in rural China**, Agricultural Economics, Vol. 30, No. 2, pp. 89-100.
 - Zi-lin. X., Ju-qin. Sh., Bo. L., and Liang, T., (2014), **Study on TOPSIS-based evaluation of urban tourism competitiveness**, Journal of Chemical and Pharmaceutical Research, Vol. 6, No. 7, pp. 1843-1846.
 - Erilli, N., (2015), **Socioeconomic development index ranking calculations of cities with fuzzy clustering method: case of Turkey**, Theoretical and Applied Economics, Vol. 602, No. 1, pp. 215-223.
 - Huttasin, N., (2008), **Perceived social impacts of tourism by residents in the OTOP tourism village**, Thailand, Asia Pacific Journal of Tourism Research, 13:2, pp.175-191.
 - Liang, Z.X. and Hui, T.K., (2016)., **Residents' quality of life and attitudes toward tourism development in China**, Tourism Management, 57,pp. 56-67.
 - Noorbakhsh, F., (2003), **Human development and regional disparity in India**, United Nations World Institute for Development Economics Research Conference on Inequality, Poverty and Human Well-being, Helsinki., Finland 30-31 May 2003, pp. 1-33.

- Skipper, T.L., (2009), **Understanding Tourist-Host Interactions and their Influence on Quality Tourism Experiences**, Wilfrid Laurier University, University of Guelph, 2006. Submitted to the Faculty of Arts/Department of Geography and Environmental Studies in partial fulfillment of the requirements for Master of Arts Wilfrid Laurier University, 2009.
- Soontayatron, S., (2013)., **Thai Interpretation of Socio-cultural Impacts of Tourism Development in Beach Resort**, American Journal of Tourism Managemen, Vol 2, No0, pp. 29-35.
- Sousa, B., (2018)., **The role of innovation in special interest tourism: A theoretical approach**. *Millenium*, Vol. 2, No. 5, pp. 83-92.
- Yasouri, M., (2013), **The study of regional disparity status in Guilan province**, Environmental Research and Management, Vol. 4, No. 9, pp. 318- 325.